INGLIZ TILIDA LEKSIK KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH JARAYONIDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Muxtarova Bernur Arslanbek qizi

Renessans ta'lim universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish: Ingliz tili fakulteti, 2-bosqich talabasi

muxtarovabernur7@gmail.com | +998950191107

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tili leksikasini o'zlashtirish jarayonida sun'iy intellekt (SI) vositalarining o'rni va samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotda shaxsiylashtirilgan ta'lim, kontekstual o'rganish va darhol beriladigan qayta aloqa (feedback) kabi SI imkoniyatlarining talabalar leksik kompetentsiyasiga ta'siri ko'rib chiqiladi. ChatGPT, Quizlet, ELSA Speak va Grammarly kabi platformalarning so'z boyligini oshirishdagi amaliy ahamiyati yoritiladi. So'nggi ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, SI vositalaridan foydalanadigan talabalar leksik bilim va mustaqil o'rganish ko'nikmalarida sezilarli yutuqlarga erishadilar (Hsu et al., 2023; Xu et al., 2022).

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, leksik ko'nikma, ingliz tili, shaxsiylashtirilgan ta'lim, chatbotlar, so'z boyligi, avtonomiya.

Abstract

This article analyzes the role and effectiveness of artificial intelligence (AI) tools in the process of mastering English vocabulary. The study examines the impact of AI capabilities — including personalized learning, contextual acquisition, and immediate feedback — on students' lexical competence. The practical value of

platforms such as ChatGPT, Quizlet, ELSA Speak, and Grammarly in vocabulary development is discussed. Recent studies show that students using AI tools achieve significant gains in lexical knowledge, writing quality, and autonomous learning skills (Hsu et al., 2023; Frontiers in Psychology, 2023).

Keywords: artificial intelligence, lexical skills, English language, personalized learning, chatbots, vocabulary, autonomous learning.

Kirish

Til o'rganishda so'z boyligi, so'zlarni to'g'ri qo'llash va ularni tushunish eng muhim qismdir. So'zlarsiz na yoza olamiz va na so'zlay olamiz. Ingliz tili oddiy til bo'lib qolmay, u global muloqot tilidir: dunyo aholisining 1,5 milliarddan ortiq qismi ingliz tilida muloqot qiladi, ularning 400 millioni bu tilni ona tili sifatida, 1,1 milliarddan ortiq kishi esa ikkinchi til sifatida ishlatadi. Dunyodagi barcha veb-saytlarning taxminan 50-55% qismi ingliz tilida yuritiladi va 90% dan ortiq ilmiy maqolalar ingliz tilida nashr etiladi. Shu sababli ingliz tilini o'rganish zamonaviy davr talabiga aylanib bormoqda.

Hozirgi raqamli davrda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari til o'rganish jarayonini tubdan o'zgartirib yubordi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, SI vositalaridan foydalangan talabalar an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan leksik ko'nikmalarini sezilarli darajada tezroq rivojlantiradilar (Xu et al., 2022). SI talabaning individual ehtiyojlari va bilim darajasiga moslashib, xatolarni tahlil qilish, yangi so'zlarni kontekst orqali o'rgatish va doimiy qayta aloqa berish imkonini yaratadi.

SI ning leksik ko'nikmalarni rivojlantirishdagi afzalliklari

Ilmiy tadqiqotlar SI ning leksik o'rganishda quyidagi muhim afzalliklarini tasdiqlaydi (Frontiers in Psychology, 2023; Frontiers in Education, 2024):

1. Shaxsiylashtirilgan o'rganish (Personalized Learning): SI tizimi talabaning bilim darajasini tahlil qiladi va unga mos darajadagi matnlar, so'zlar hamda topshiriqlarni bosqichma-bosqich taklif etadi.
2. Kontekstual o'rganish: SI yangi so'zlarni nafaqat tarjima, balki sinonimlari, antonimlari va real jumlalardagi qo'llanilishi bilan birga tushuntiradi. Bu so'zlarni uzoq muddatli xotirada mustahkamlashga yordam beradi.
3. Darhol qayta aloqa (Instant Feedback): An'anaviy ta'limdan farqli o'laroq, SI xatolarni zudlik bilan ko'rsatadi va tuzatish yo'llarini izohlab beradi.
4. Xavfsiz o'rganish muhiti: SI talabaga xato qilishdan qo'rqmaydigan psixologik qulay muhit yaratadi, bu esa o'rganish motivatsiyasini oshiradi (PMC, 2024).
5. Passiv so'zlarni faollashtirish: Qiziqarli o'yinlar va tahlil topshiriqlari orqali SI talabaning passiv leksikasini (bilgan, lekin erkin ishlata olmaydigan so'zlarini) faol nutqqa o'tkazishga yordam beradi.
6. 24/7 mavjudlik: SI charchamaydi, har doim talaba bilan ishlashga tayyor bo'lib, mustaqil o'rganishni (self-study) qo'llab-quvvatlaydi.

Leksik ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beruvchi asosiy SI vositalari

1. Talaffuz va og'zaki nutq (Speaking & Pronunciation)

- ELSA Speak: Talaffuzni yaxshilash uchun maxsus ishlab chiqilgan ilova. SI nutqni tinglaydi, noto'g'ri talaffuz qilingan so'zlarni aniqlab, ular ustida ishlab beradi. Anggraini (2022) tadqiqoti ELSA ning intonatsiya, ritm va alohida tovushlarni tahlil qilishdagi samaradorligini tasdiqlaydi.
- ChatGPT, Claude, Google Gemini: Ovoz rejimi orqali og'zaki suhbat va imtihon tayyorgarligini o'tkazish imkonini beradi. Talaba qanday iboralar va so'zlardan foydalanish kerakligini real vaqtda bilib oladi.

2. Yozuv va grammatika (Writing & Grammar)

- Grammarly: Imlo xatolarini tuzatibgina qolmay, gapning ohangini (tone) va uslubini ham tahlil qiladi. Taskin (2023) tadqiqotiga ko'ra, Grammarly EFL o'quvchilarining yozma nutq sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi.
- Quillbot: Gaplarni qayta tahrirlash (paraphrasing) uchun foydali. So'z boyligini oshiradi va fikrni turlicha ifodalashga o'rgatadi.
- Ludwig.guru: Yozilgan jumlaning ona tili vakillari tomonidan qanchalik ishlatilishini ko'rsatuvchi SI qidiruv tizimi.

3. Leksika va so'z boyligi (Vocabulary)

- Quizlet: SI asosidagi "Q-Chat" funksiyasi orqali so'zlarni savol-javob shaklida o'rgatadi. Kartochka tizimi va o'yinlar yordamida so'zlar uzoq muddatli xotirada saqlanadi.
- Wordtune: Yozma nutqni yanada boy va tabiiyroq qilish uchun alternativ so'zlar va iboralar tavsiya qiladi.
- Duolingo: Gamification (o'yinlashtirish) usuli orqali leksikani o'rgatadi. Zhao et al. (2024) tadqiqoti Duolingo foydalanuvchilarining ingliz tilida muloqotga tayyorligini oshirishini ko'rsatdi.
- Raqamli hikoya (Digital Storytelling): Abdurakhimova (2026) tadqiqotida raqamli hikoya texnologiyasi ingliz tilini o'rganishda yangi avlod kreativ vositasi sifatida tavsiflanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda leksik ko'nikmalarni rivojlantirishda an'anaviy usullarga nisbatan yuqori motivatsiya va so'z boyligini faollashtirish imkonini beradi.
- MALL (Mobile-Assisted Language Learning): Abdurakhimova (2026) EFL muhitida mobil qurilmalar yordamida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish masalasini o'rganib, MALL vositalarining talabalar og'zaki va

yozma leksikasiga ijobiy ta'sirini aniqladi.

Tadqiqot natijalari va ilmiy dalillar

So'nggi yillardagi tadqiqotlar SI ning leksik ko'nikmalar rivojlantirishdagi samaradorligini aniq dalillar bilan isbotlaydi. Hsu et al. (2023) tomonidan o'tkazilgan eksperimental tadqiqotda SI vositalaridan foydalangan talabalar guruhida leksik bilim va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari sezilarli darajada yaxshilangani, shuningdek til o'rganishdagi tashvish (anxiety) darajasi kamayganini ko'rsatdi. Xu et al. (2022) tadqiqoti esa SI yordamlashgan til o'rganish vositalarining umumiy o'quv yutuqlariga ijobiy ta'sirini tasdiqladi.

Frontiers in Education (2024) jurnalida chop etilgan tizimli sharh (systematic review) maqolasida xulosa qilinishicha, SI vositalari EFL o'quvchilarining leksik rang-barangligini oshiradi — ya'ni bir xil so'zni takrorlash o'rniga, talabalar sinonimlar va akademik darajadagi so'zlardan keng foydalanishni o'rganadilar. Bundan tashqari, Jomaa et al. (2024) tadqiqoti Oman EFL talabalarining SI vositalaridan foydalanish tendentsiyalarini o'rganib, Google Translation (44%), lug'at ilovalar (32%) va ChatGPT (22%) eng ko'p ishlatiladigan vositalar ekanini aniqladi.

SI vositalaridan foydalanadigan talabalar yozma ishlarida quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi: (1) leksik rang-baranglik oshdi; (2) akademik yuqori darajadagi so'zlardan foydalanish ko'paydi; (3) so'zlarni to'g'ri o'rnida va xatosiz qo'llash yaxshilandi; (4) fanga bo'lgan qiziqish va motivatsiya ortdi (PMC, 2023).

SI ning cheklovlari va tanqidiy yondashuv

SI texnologiyalari bir qator cheklovlarga ega. Birinchidan, SI ba'zan noto'g'ri yoki eskirgan ma'lumot berishi mumkin — bu esa Critical Thinking (tanqidiy fikrlash) ko'nikmasini rivojlantirishni zarur qiladi. Ikkinchidan, SI ta'lim jarayonida o'qituvchi o'rnini bosa olmaydi: real muloqot, madaniy kontekst va emotsional

qo'llab-quvvatlash kabi jihatlar hali ham insoniy o'qitishni talab etadi. Uchinchidan, SI ga haddan tashqari bog'liq bo'lib qolish xavfi mavjud bo'lib, bu talabaning mustaqil fikrlash qobiliyatini zaiflashtirishi mumkin.

Shu sababli, Chassignol et al. (2018) ta'kidlaganidek, o'qituvchilarni SI vositalaridan samarali foydalanishga o'rgatish va ularni sinf mashg'ulotlariga oqilona integratsiya qilish bugungi ta'lim tizimining dolzarb vazifasi hisoblanadi.

Xulosa

Sun'iy intellekt ingliz tili o'qituvchisining o'rnini bosuvchi emas, balki uning eng kuchli yordamchisidir. Leksik ko'nikmalarni rivojlantirishda SI vositalaridan foydalanish talabalarda avtonom ta'lim (autonomous learning) ko'nikmasini shakllantiradi va so'z boyligini passiv holatdan faol nutq holatiga o'tkazishni tezlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt ingliz tili leksikasini o'rgatishda shunchaki yordamchi vosita emas, balki ta'lim sifatini tubdan oshiruvchi texnologiyadir. U o'rganuvchiga individual trayektoriya chizish imkonini beradi. Biroq, SI bergan ma'lumotlarni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini ham rivojlantirish lozim, chunki texnologiya insoniy yondashuvni to'liq almashtirolmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

7. Chassignol, M., et al. (2018). Artificial Intelligence trends in education: A narrative overview. Procedia Computer Science, 136, 16-24.
8. Xu, Z., et al. (2022). The impact of AI-powered language learning tools on English language learners' overall learning achievement. Language Learning & Technology, 26(2), 1-19.
9. Hsu, T. C., et al. (2023). The effects of AI-assisted image recognition

technologies on EFL learners' vocabulary knowledge, self-regulation, and anxiety. Frontiers in Psychology. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1261955

10. Frontiers in Education. (2024). Learning English as a second language with artificial intelligence for prospective teachers: a systematic review. https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1490067

11. Jomaa, N., Attamimi, R., & Al Mahri, M. (2024). Utilising Artificial Intelligence (AI) in Vocabulary Learning by EFL Omani Students: The Effect of Age, Gender, and Level of Study. Forum for Linguistic Studies. https://doi.org/10.18063/fls.v6i4.6968

12. PMC / National Library of Medicine. (2023). Artificial intelligence in language instruction: impact on English learning achievement, L2 motivation, and self-regulated learning. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10658009/

13. PMC / National Library of Medicine. (2024). Investigating the integration of artificial intelligence in EFL classes for enhancing learners' affective factors: A systematic review. https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11109823/

14. Anggraini, P. (2022). ELSA Speak: AI-based pronunciation learning tool for EFL learners. Journal of English Language Teaching, 11(1), 45-58.

15. Zhao, D., Jablonkai, R. R., & Sandoval-Hernandez, A. (2024). Enhancing willingness to communicate in English: The impact of MALL with Duolingo and HelloTalk. Journal of China Computer-Assisted Language Learning, 4(1), 42-73.

16. Taskin, N. (2023). Grammarly in EFL writing: enhancing style and clarity. Bulletin of Advanced English Studies, 9(1), 1-15.

17. Kukulska-Hulme, A., & Viberg, O. (2018). Mobile collaborative language

learning: State of the art. British Journal of Educational Technology, 49(2), 207-218.

18. Godwin-Jones, R. (2020). Building proficiency on the go: Evolution of mobile-assisted language learning. Language Learning & Technology, 24(2), 4-18.

19. Rusmiyanto, R., et al. (2023). The role of artificial intelligence (AI) in developing English language learner's communication skills. Journal on Education, 6(1), 750-757.

20. Abdurakhimova, N. B. (2026). Mobile-Assisted Language Learning (MALL) and Communicative Skill Development in EFL Contexts. Stanford Database Library of International Journal of Pedagogics, 6(03), 43-47.

21. Abdurakhimova, N. B. (2026). Digital Storytelling: As a New-Generation Creative Technology in Learning English. "Ilm Vaqti" (Science Time), 4(3/2), 121-125.